

# Az álmok mindig visszatérnek

## Kontra Ferenc: Nagy a sátán birodalma

Égészen különös, hogy Kontra Ferenc lírai számvetéseit követően a prózában lelte meg igazi hangját, a regény- és a novellaformában fedezte fel azt a tágasságot, amely világképének kibontását is lehetővé tette. Egykori, lírai abszurditásra esküvő önmagából mindössze annyit mentett át, ami biztosítja számára a való élet — s az élet teremtette emberi sorshelyzetek — olykor már az abszurditáson túli, az irracionalitással határos megvalósulásaira, történelmi realitásaira való nyitottságát. Verseinek szürrealizmusba hajló futamaitól mindössze egyetlen lépés választja el a *Drávaszögi kereszték* című regényének világát, azt a világot, amely a legőszintébb megrendüléssel tárja fel az emberi nyomor változatainak végtelen sorát. Ma már úgy tűnik, Kontra Ferenc számára a líra biztosította a szabad — de még nem felszabadult — széttekintés lehetőségeit, lehetővé tette a számára, hogy mérlegelje az élet nagy fogalmait, mindazokat a valós tartalmakat, amelyek *sorssá* keményítik a múlt időt. Lírai világában már jelen vannak a kín és a félelem, a szorongás és a szeretet, a remélt boldogság és az önmagával számot vető szigor kellékei — melyeknek őszinteségéből már ekkoriban kitetszik, hogy a költő nemes indulatai mögött az élet valós kényszerei munkálnak. A *Drávaszögi kereszték* című regénye érthető módon válik tehát a történelmi pusztulás lírai látomásainak és babonás félelmeinek gondosan szerkesztett füzérévé. Ha tehát a líra a lélek világra való nyitottságának lehetőségeit mutatta meg, regénye — és korai novellakísérletei — az önmagával számot vető szellem igényes szigorát hozta Kontra Ferenc önmeghatározásra törő szándékai közelébe. Ami a nyitottságot jelentette az étellel történő korai, általános számvetések idején, az az írói világkép kialakulásának pillanatában megteremtette annak feltételeit, hogy e világszemlélet szigorúan sorsokkal mérje az élet immár konkrét lehetőségeit és megvalósulásait. A líra kozmikus, csak önmagukban létező fogalmi prózájában térben és időben konkretizálódnak, s valósággá válnak. Kontra Ferenc világképébe ekkor lép be létmeghatározó abszurditásként a történelem, a menedékkül kínált szeretet és meghittség pedig az otthon, a szülőföld, a táj realitásaiban jelentkezett. Ebből eredően regénye és novellái megmutatnak, megsejtetnek valamit a hatalmas életből, hősei azonban mintha mindenről lemondanának, csonkaságukban pedig megélik a nem egyszer elviselhetetlen sorsukat.

E belső következetességre épülő kiteljesedési folyamatnak tulajdonítható, hogy korai novellái határozottan lírába oldódnak. A *Nagy a sátán birodalma* című kötetének első novellájában Csáth Géza alakjának megidézése mintha az író világlátását érintő nagy kérdéseinek tisztázására nyújtana alkalmat. Mintha ekkor fedzné fel az élet nagyságát és valódi értelmét. „...ez az ember nem csalt — írja a szerző —, csak élni akart — a szűzsében volt a hiba, igen, az élet erkölcstelen és félig bevégzett témájában, melyről végképp nem lehet leolvasni, hogy tragédia-e vagy komédia, és amelyet nem tudsz a közhasználatban levő módszerekkel csonthalmazzá csupaszítani. Ismerős a szag. Közel jött hozzám a föld...” S a tragédia emléke nyomán hozzát teszi: „az élet célja maga az élet... Lelkünk menekülni kénytelen a szenvedések elől.” E meghatározásban benne rejlik Kontra Ferenc teljes világképe, s világképének értelmezési lehetősége, melynek lényege: mindenki emigránsa lesz a nagy Életnek, és sorsába csomagolva menti mindazt, amit önmagából még képes megőrizni. Mi több: e disszidensi magatartásnak történelmi meghatározói vannak. A táj embere az ő novelláiban nem az élet felé tör, nem az önmegvalósítás lehetőségeit kutatja, hanem menekül, és örökségét, sorsának megmaradt „vashatosait” veszi számba. Pontosabban fogalmaz *A galambok titka* című elbeszélésében — a kőtet talán legremekebb írásában —, amikor a féllábú galambot nézve elképzei, „egyszer csak felröppen, eltéved a felhők közt, és nem talál haza. Ha már nem lesz egyetlen lába sem, mindig csak repülnie kell, aztán elkopnak a szárnyai is, és belefullad a felhőbe.” Ennyire egyszerű, s mégis ennyire megmagyarázhatatlan maga a

létezés. A novellában az eldugott galambtemető fehér csontváztengerének látványa történelmi méretű jelképpé nő.

Az elveszettség tudatára, a menekülés félelmére, s a megbélyegzettség keserűségére épülő világképe a maga teljességében bomlik ki Kontra Ferenc háborús témájú novelláiban. E műveiben a sorskérdések valós történelmi meghatározottságukban jelentkeznek, s a szülőföldjükről elűzött, vagyonukból kisémmizett, mélységesen megalázott baranyai magyarság életéből mutat meg jellegzetes epizódokat. A háború utáni megtorlás hónapjai, éveik ezek, amikor „a sátán birodalmának” minden embertelensége rászakad a túlélőkre. A *Hazát hazudni* című elbeszélés öregasszonya a „rozsdás Megváltó” lábaihoz borulva imádkozik: „... ha elmegyünk, Uram, ki fejezi be a templomot? Hol találunk otthonra majd, mi, hazátlanok? Hagyod, hogy elmenjünk, mert mindenki költözködik. Add, Uram, hogy túléljük ezt az újkori népvándorlást. Eddig is messze éltünk az ünnepektől. Bocsásd meg, Uram, hogy csendben megyünk el, mert a hallgatásunk több, mint bűnrészesség. Mégsem értünk szegzettek keresztire. Ha elszólítod mellőlünk a temetőt, már nem vádolhatsz bennünket semmivel. Ha elmegyünk, és üresen kong a csend kútjainkban és pincéinkben, már hiába bánjuk meg ezerszer, ha ellened vétkeztünk; már sohasem tudjuk meg, hol hibáztuk el. Mert annál veszélyesebb a bűnlajstrom, minél alaptalanabb. De adj lehetőségeket is, Uram, hogy összetereledjenek azok, akik mostanra nagyon szétszóródtak. Legyél nekünk az örök harangszó, mely elkísér, mert mi már csak rossz felé indulhatunk.” Az imádkozó öregasszony alakjában immár valós formában ölt testet a *menekülés kegyetlensége*.

Azok a menekülők, akik maguk elé nézve legfeljebb üres kezüket bámulhatják, az élet nagy számkivetettjei lesznek. Templomok, utcák és otthonok maradnak üresen, kertek és szántóföldek maradnak megműveletlenek. S a táj szakadatlanul szórja szerteszéjjel a földönfutókat. Az *Örökölt vér* című elbeszélés hőse panaszozza el: „Akiket akkor — akár minden ok nélkül — megbélyegeztek, bizonytalan lett a sorsuk. Soha annyira nem fertőzött az előítélet. Szégyen volt akkor a nyelv, amit beszéltünk.” Majd így folytatja: „Nagy felfordulás volt, olykor vére menő veszekedés, ki melyik házba költözzön, ki melyik föld legyen; öntudatosan harcoltak az örökségért, hiszen az »járt nekik«.” A győztesek büszkesége legalizált minden rablást és pusztítást, minden gyilkosságot és embertelenséget. Máiig titkolt tömegsírok nyújtanak a „látványhoz” történelmi hitelt.

Es a kitörölhetetlen álmok, amelyek éjszaka törnek rá a túlélőkre, akik legfeljebb az elviselhetetlen félelmüket örökítik át az utódokra. A félelem azóta ott nyúszik a génekben, és ott ül a tekintetekben. Ebben az egyben nincs mulandóság. A kötet címadó elbeszélésében, a *Nagy a sátán birodalma* című vallomásfüzérében írja a szerző: „Elment a kulcsár, népes családja szétrepült, mint az újtukát tévesztett költöző madarak, melyek visszatérve nem lelik gazdátlan fészkeiket. Kirajzolódnak az egykori családi fészek alapjai: a konyha négyzet alakú, pipacssal benőtt parcel-lája, mint a friss vér, megjelöli a rom hosszúkás testét. A tisztaszobában repce virít, a kamra döngölt földjén fekete ömen a korhadt gerenda, mellette rozsdás vasdarabok... Darabok valakinek az életéből, aki csak megoldatlan enigmákat hagyott maga után, örökké vérző pipacsok közt varázsolta el önmagát.” Az elévedt vándormadarak megjelenésével válik teljessé Kontra Ferenc novellavilágának jelképrendszere. A leszállni nem tudó sánta galamb elvész a felhőkben, mint ahogyan elvész a hazatalálni immár soha nem képes lélek is. A hófehér galambtemető tisztaságán átvérzik az elpusztított otthonok helyén nőtt piros pipacs gyászja, jelezve, nem pusztán eltűnésről, de gyilkos pusztulásról van szó.

Kontra Ferenc novelláiban úgy tekintett a kisebbségi magyarság történelmi múltjának mélyére, hogy maga sem sejtette, mennyire örök, és mindenkor időszerű otthonaink elpusztításának tragédiája. Mintha a pipacsok nyílásával, s az elűzött madarak reménytelen röptével immár feloldhatatlanul együttjárna a templomgyújtogatás, az otthonok feleletése és a gyilkolás. Földönfutók és üldözöttek tizezrei bizonyítják ma, hogy a szívjáéki szorongásaink és görcsös félelmeink emberi tudatvilágunk örök meghatározóivá váltak. (*Forum, 1991.*)

MÁK FERENC